3. *el-Müsned.* Hadisle ilgili olan bu eserin tek nüshası Zâhiriyye Kütüphanesi'ndedir (mecmua nr. 18/5, kısım 2, 3, 107ª-124ᵇ). 4. *Kitâbü'l-Bir ve'ṣ-ṣıla.* Bilinen tek nüshası Zâhiriyye Kütüphanesi'nde (nr. 9) kayıtlıdır. 5. *es-Sünen fi'l-fıkh.* Günümüze ulaşmayan bu eserin adından, hadisleri fıkıh bablarına göre tasnif eden bir eser olduğu anlaşılmaktadır. 6. *Kitâbü't-Tefsîr.* Kaynaklarda adı geçen bu eserin, devrin geleneği göz önünde tutularak bir rivayet tefsiri olduğu söylenebilir. 7. *Kitâbü't-Târîḫ.* Hadis ricâlinden bahseden biyografik bir eser olduğu tahmin edilen bu eser de günümüze ulaşmamıştır. Kaynaklarda Abdullah b. Mübârek'e atfedilen ve **kırk hadis*** türünün ilk örneği olan *el-Erbaʿûn* ile *Kitâbü'l-İstiʾẕân* ve *Kitâbü'l-Menâsik* adlı eserler de günümüze ulaşmamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *eṭ-Ṭabakātü'l-kübrâ* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1388/1968, VII, 372; Buhârî, *et-Târîḫu'l-kebîr* (nşr. Abdurrahman b. Yahyâ el-Yemânî v.dğr.), Haydarâbâd 1360-80/1941-60, V, 212; İbn Ebû Hâtim, *Takdimetü'l-Cerḥ ve't-taʿdîl,* Haydarâbâd 1371/1952, s. 262-281; Ebû Nu'aym, *Ḥilyetü'l-evliyâʾ,* Kahire 1394-99/1974-79 → Beyrut 1387/1967, IX, 162-190; Hatîb, *Târîḫu Bagdâd,* Kahire 1349/1931, X, 152-169; İbnü'l-Cevzî, *Ṣıfatü'ṣ-ṣafve* (nşr. Mahmûd Fâhûrî—Muhammed Kal'acî), Halep 1969-73 → Beyrut 1399/1979, IV, 134-147; Nevevî, *Tehẕîbü'l-esmâʾ,* Beyrut, ts. (Dârü'l-Kütübi'l-ilmiyye), I, 285-287; İbn Hallikân, *Vefeyât* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1968-72, III, 33-34; Zehebî, *Aʿlâmü'n-nübelâʾ,* VIII, 378-421; a.mlf., *Tezkiretü'l-ḥuffâz,* Haydarâbâd 1375-77/1955-58 → Beyrut, ts. (Dâru İhyâi't-türasi'l-Arabî), I, 273-279; a.mlf., *el-ʿİber* (nşr. Ebû Hâcir Muhammed Saîd), Beyrut 1405/1985, I, 217; İbn Kesîr, *el-Bidâye,* Kahire 1351-58/1932-39 → Beyrut 1386/1966, X, 177-179; Kureşî, *el-Cevâhirü'l-muḍiyye* (nşr. Abdülfettâh Muhammed el-Hulv), Kahire 1398-99/1978-79, II, 324-326; İbnü'l-Cezerî, *Ġāyetü'n-nihâye* (nşr. G. Bergstraesser), Kahire 1351-52/1932-33, I, 446; İbn Hacer, *Tehẕîbü't-Tehẕîb,* V, 382-387; İbnü'l-İmâd, *Şeẕerâtü'ẕ-ẕeheb,* Kahire 1350-51, I, 295-297; Leknevî, *el-Fevâʾidü'l-behiyye,* Beyrut, ts. (Dârü'l-Ma'rife), s. 103-104; Brockelmann, *GAL Suppl.,* I, 256; Sezgin, *GAS,* I, 95; Kettânî, *er-Risâletü'l-müstatrafe* (nşr. Muhammed el-Müntasır), Dımaşk 1383/1964, s. 48, 49, 51, 102; Abdülmecîd el-Muhtesib, *ʿAbdullah b. Mübârek el-Mervezî,* Amman 1392/1972; Muhammed Osman Cemâl, *ʿAbdullah b. Mübârek el-İmâmü'l-ḳudve,* Dımaşk 1407/1987; R. G. Khoury, "Kitāb az-Zuhd wa-l-raqāʾiq", *Arabica,* XIX/2, Leiden 1972, s. 196; Mustafa Fayda, "Kitâbü'l-Cihâd", *AÜİFD,* XXI (1976), s. 421-423; Mücâhid Mustafa Behcet, "Şiʿrü'l-imâm el-Mücâhid ʿAbdullah İbnü'l-Mübârek", *Mecelletü Maʿhedi'l-maḫṭûṭâti'l-ʿArabiyye,* XXVII, Kuveyt 1983, I, 9-72; II, 455-501; J. Robson, "Ibn al-Mubārak", *EI²* (Fr.), III, 903.

Raşit Küçük

ABDULLAH b. NÂFİ'
(عبدالله بن نافع)

Ebû Muhammed Abdullāh b. Nâfi' es-Sâiğ el-Mahzûmî (ö. 206/822)

İmam Mâlik'in talebesi.

Zehebî'nin belirttiğine göre 120-130 (738-748) yılları arasında doğdu. Kırk yıl kadar İmam Mâlik'in ilim meclisine düzenli bir şekilde devam etti. Hocasının görüşlerinin tesbiti ve sonraki nesillere aktarılmasında büyük hizmeti oldu. Mâlik'in vefatından sonra Medine'de fetva mercii olan Abdullah b. Nâfi', hocasının görüşleri istikametinde fetva verdi. Mâlik'den ayrı olarak Leys, Üsâme b. Zeyd el-Leysî, İbn Ebû Zi'b, Süleyman b. Yezîd el-Kâ'bî, Dâvûd b. Kays el-Ferrâ, İbn Ebü'z-Zinâd gibi değerli kişilerden hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de Kuteybe, Muhammed b. Abdullah b. Nümeyr, Seleme b. Şebîb, Zübeyr b. Bekkâr, İbrâhim b. Münzir, Yahyâ b. Yahyâ el-Minkārî ve daha başkaları rivayette bulunmuştur. 206 (822) yılı Ramazan ayında Medine'de vefat eden İbn Nâfi'in vefat tarihi bazı kaynaklarda 186 (802) olarak geçiyorsa da Zehebî bunun yanlış olduğunu belirtir.

Kaynaklar, Abdullah b. Nâfi'in fıkıhta, bilhassa İmam Mâlik'in görüş ve delillerine vukufta otorite ve güvenilir bir râvi olduğunda hemen hemen müttefiktirler. Ahmed b. Hanbel ve Ebû Dâvûd da Mâlik'in görüş ve hadislerini en iyi bilenin İbn Nâfi' olduğunu belirtmişlerdir. Nitekim Sahnûn'un *Müdevvene* adlı eserinde, Mâlik'in görüşlerini tesbit ederken sık sık İbn Nâfi'e müracaat ettiği görülür. Ancak onun İbn Nâfi'den rivayetleri doğrudan olmayıp Eşheb vasıtasıyladır. Fıkıhtaki üstün mevkiine rağmen Buhârî, Ahmed b. Hanbel ve Ebû Hâtim gibi hadis otoriteleri, Abdullah b. Nâfi'in ezber yoluyla rivayet ettiği hadisler konusunda ihtiyatlı davranmakta ve yazıyla olan rivayetlerinin daha sahih olduğunu belirtmektedirler. *Ṣaḥîḥ-i Buḫârî* dışında *Kütüb-i Sitte*'de rivayetleri yer alan Abdullah b. Nâfi', *el-Muvaṭṭaʾ*a bir şerh yazmış ve bu şerhi kendisinden Yahyâ b. Yahyâ el-Minkārî rivayet etmiştir. Birçok fakih, babası kuyumcu (sâiğ) olan Abdullah b. Nâfi' es-Sâiğ ile Zübeyr b. Avvâm'ın soyundan olan Abdullah b. Nâfi' ez-Zübeyrî'nin (ö. 216/831) aynı kimse olduğunu sanarak bunların rivayetlerini birbirine karıştırmıştır. Bu hatanın tabii sonucu olarak bu iki kişiden gelen rivayetlerin birbirine zıt olduğu durumlarda, "İbn Nâfi'in o konuda İmam Mâlik'ten iki ayrı görüş naklettiği" şeklinde te'villere gidildiği, kaynaklarda dikkati çekmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *eṭ-Ṭabaḳātü'l-kübrâ* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1388/1968, V, 438; Buhârî, *et-Târîḫu'l-kebîr* (nşr. Abdurrahman b. Yahyâ el-Yemânî v.dğr.), Haydarâbâd 1360-80/1941-60, V, 213; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerḥ ve't-taʿdîl,* Haydarâbâd 1371-73/1952-53 → Beyrut, ts. (Dârü'l-Kütübi'l-ilmiyye), V, 183-184; Kādî İyâz, *Tertîbü'l-medârik* (nşr. Ahmed Bükeyr Mahmûd), Beyrut 1387/1967, I, 47-48, 356-358; Zehebî, *Aʿlâmü'n-nübelâʾ,* X, 371-374; a.mlf., *Mîzânü'l-iʿtidâl* (nşr. Ali Muhammed el-Bicâvî), Kahire 1382/1963, II, 513-514; İbn Ferhûn, *ed-Dîbâcü'l-müẕheb* (nşr. Muhammed el-Ahmedî), Kahire, ts. (Dârü't-Türâs), I, 409-410; İbn Hacer, *Tehẕîbü't-Tehẕîb,* VI, 51-52.

Ali Bardakoğlu

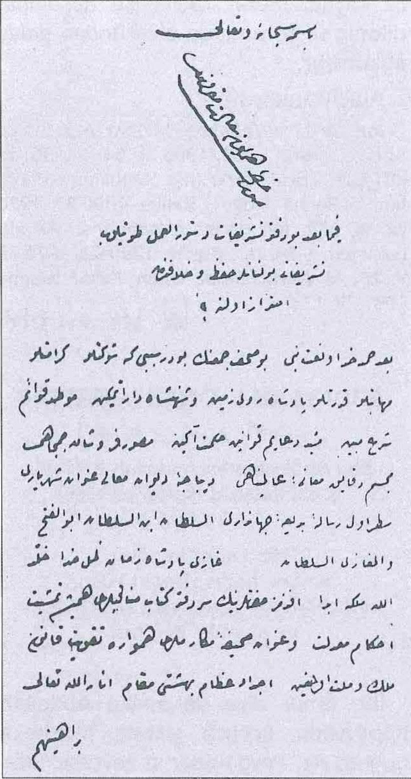
ABDULLAH NÂİLÎ PAŞA

(ö. 1171/1758)

Osmanlı sadrazamı ve müellifi.

İstanbul'da doğdu. Hotin ağalığından emekli Halil Ağa'nın oğludur. Tahsilini tamamladıktan sonra 1713'te Dîvân-ı Hümâyun Kalemi'ne mülâzım olarak girdi. Daha sonra çeşitli memuriyetlere tayin edildi. 1730'da beylikçi kesedarı, 1736 Rus seferinde Babadağı ordugâhında bulunduğu sırada da beylikçi oldu. Aynı yıl İran-Rus seferi sırasında rikâb beylikçiliğine, bir süre sonra da teşrifatçılığa getirildi. Teşrifatçılığı döneminde hükümdarın emriyle, çok karışık ve dağınık durumda olan teşrifat kanunlarını yeniden düzenledi. 1745'te teşrifatçılıkla birlikte kendisine tekrar beylikçilik verildi. İki yıl sonra reîsülküttâb, 1754'te başdefterdar oldu. Hekimoğlu Ali Paşa'nın azli üzerine 19 Mart 1755'te sadrazamlığa getirildi. Sadârette üç ay kadar kalabildi. 24 Ağustos 1755'te azledilerek Sakız adasına sürüldü. Ancak kısa bir müddet sonra affedilerek Girit valiliğine tayin edildi, bu arada Kavala ve Selânik sancakları da kendisine arpalık olarak verildi. 1758'de kendi isteği üzerine Cidde valiliğine gönderildi. Hac için Mekke'ye giderken hastalanarak yolda vefat etti. Naaşı Medine'de Hz. Hatice'nin kabri yanına defnedildi.

Abdullah Nâilî Paşa'nın *Mukaddime-i Kavânîn-i Teşrîfât*'tan başka, kıraat ilmiyle ilgili *el-İfâdetü'l-muḳniʿa fî ḳı-*

Abdullah Nâilî Paşa'nın *Mukaddime-i Kavânîn-i Teşrîfât* adlı eserinin ilk sayfası (TTK Ktp., nr. 20)

râ'ati'l-e'immeti'l-erba'a adlı Arapça bir eseri ve mürettep bir divanı vardır. En önemli eseri olan *Mukaddime-i Kavânîn-i Teşrîfât,* kendi türünde en kıymetli derlemelerden biridir. Eserin önemi, muhtevasının zenginliği ve müellifinin konu hakkında yetkili bir kimse olmasından gelmektedir. Nitekim müellif, eserin başlangıcında devlet teşrifatına ait belgelerin hazinede saklandığını, ancak bir süreden beri teşrifata ait esasların unutulduğunu, teşrifatçıların ellerinde ihtilâf anında kolayca bakabilecekleri muntazam bir metnin bulunmadığını ifade ederek hükümdarın fermanı ile, teşrifatçılıkta bulunduğu sırada bu eksikliği gidermek üzere bu eseri derlediğini belirtmektedir. Açık ve anlaşılır bir dille kaleme alınan eserde, Osmanlı Devleti'nde çeşitli vesilelerle yapılan merasimler, tarihleriyle birlikte ayrıntılı olarak verilmektedir. Bir kısmı *Türk Târihi Encümeni Mecmuası*'nda tefrika halinde yayımlanan eserin çeşitli kütüphanelerde yazmaları bulunmaktadır. Bunlar arasında, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi (Yeniler, nr. 612) ile Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi'nde (nr. 20) kayıtlı olan nüshalar zikredilebilir.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, *MD,* nr. 157, s. 174, nr. 159, s. 210; Dilâver Ağazâde Ömer, *Zeyl-i Hadîkatü'l-vüzerâ,* İstanbul 1271, s. 81-83; Ahmed Resmî, *Sefînetü'r-rüesâ',* İstanbul 1269, s. 81; *Sicill-i Osmânî,* III, 381; *Osmanlı Müellifleri,* III, 102; Babinger (Üçok), s. 305; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi,* IV/2, s. 378-382; Nâilî Abdullah Paşa, "Dîvân-ı Hümâyûna Ait Teşrifat", *TTEM,* sy. 16 (93) (1926).

MEHMET İPŞİRLİ

ABDULLAH NEDİM

(عبد الله نديم)

Abdullāh b. Misbâh b. İbrâhîm

(ö. 1314/1896)

Mısırlı hatip, gazeteci ve şair.

Nedîm lakabıyla şöhret bulan Abdullah, 1261'de (1845) İskenderiye'de doğdu. Burada Ezher'in küçük bir örneği olan Şeyh İbrâhim Paşa Camii Medresesi'nde dil, edebiyat ve dinî ilimler tahsiline başladı. Bir müddet sonra medresenin öğretim tarzı hoşuna gitmediği için tahsili bıraktı. Kahire'ye giderek Hidiv İsmâil'in annesinin oturduğu el-Kasrü'l-âlî'de telgrafçı olarak çalıştı. Boş zamanlarında bir yandan Ezher'deki dersleri takip etmek, bir yandan da Cemâleddîn-i Efgānî ve Mahmud Sâmî el-Bârûdî gibi âlim ve ediplerin meclislerinde bulunmak suretiyle kendisini yetiştirdi. Telgrafçılığı bırakarak bir süre Kahire'den ayrıldıysa da yapmaya çalıştığı değişik işlerde başarılı olamadı. el-Cem'iyyetü'l-hayriyyetü'l-İslâmiyye adında bir dernek kurarak birtakım sosyal faaliyetlere girişti. Önce fakir ve kimsesiz çocuklar için bir okul açtı. Kendisinin de müdür ve öğretmen olarak görev yaptığı bu okulda öğrencilerini bilhassa edebiyat, kompozisyon ve hitabet konularında yetiştirmeye çalıştı. Özellikle siyasî hitabetin Mısır'da canlanması için büyük gayretler sarfetti. Bir taraftan da Mısır'da yabancılara karşı duyulan hayranlığı tenkit etmek üzere yazdığı *el-'Arab* ve *el-Vaṭan* piyeslerini öğrencileriyle sahneye koydu. Dernekte ortaya çıkan bazı anlaşmazlıklar sebebiyle kurduğu okulu terkederek gazeteciliğe başladı. 1881'de cemiyetteki sosyal ve siyasî hataları dile getirmek üzere ciddi-mizahî mahiyetteki *et-Tenkît ve't-tebkît* (التنكيت والتبكيت) adlı haftalık gazeteyi çıkardı. Bu sırada bir siyasî darbe hazırlığı içinde olan Urâbî Paşa taraftarlarıyla birleşerek hitabe ve yazılarıyla onları destekledi. Gazetenin adını da *eṭ-Ṭâ'if* olarak değiştirdi. Yazılarında sosyal ve siyasî reformlar yapılması, Osmanlılar'ın, İngiliz ve Fransızlar'ın Mısır'a müdahale etmemesi, Mısırlılar'ın birleşip yabancıları ülkeden atması konularını işledi. Urâbî Paşa ayaklanması başarısızlıkla sonuçlanınca, ayaklanmaya katılanlarla birlikte Abdullah Nedim'in de tutuklanması için emir çıktı; onu yakalayanlara veya bulunduğu yeri haber verenlere ödül verileceği vaad edildi. Fakat Abdullah Nedim, büyük sıkıntı ve mahrumiyetlere katlanarak on yıl süreyle saklanmayı başardı, ancak 1891 yılında bir ihbar üzerine yakalandı. Mısır dışına çıkmak şartıyla Hidiv Tevfik tarafından affedilince Filistin'in Yafa şehrine yerleşti. Abbas Paşa'nın hidiv olması üzerine ülkeye dönmesine izin verildi. Mısır'a gelerek 1892'de *el-Üstâẕ* isimli haftalık gazeteyi çıkardı; fakat bir müddet sonra aşırı tenkitleri sebebiyle gazetesi kapatıldı, kendisi de Yafa'ya sürüldü; gazetelerde Mısır'ın politikası ile ilgili bir şey yazması da yasaklandı. Bir müddet sonra affedilerek İskenderiye'ye döndü. Burada Gazi Ahmed Muhtar Paşa ile tanıştı. Paşa bir tavsiye mektubu ile onu İstanbul'a gönderdi, orada matbûat müfettişliğine tayin edildi. İstanbul'da sıcak bir ilgi gören Abdullah Nedim, daha önce buraya gelmiş olan Cemâleddîn-i Efgānî ile sık sık görüştü. 11 Ekim 1896'da İstanbul'da öldü. Devlet ricali ve Cemâleddîn-i Efgānî'nin de katıldığı kalabalık bir cenaze töreni ile Beşiktaş'taki Yahya Efendi Mezarlığı'na defnedildi.

Abdullah Nedim yazılarında, hitabe ve şiirlerinde genellikle edebî sanatları yoğun bir şekilde kullanmıştır. İsmâil Paşa, onun çeşitli konularda yüzden fazla kitabı ve risâlesi bulunduğunu söyleyerek bunlardan yirmi altısının adını vermektedir (bk. *Hediyyetü'l-'ârifîn,* I, 492). Basılmış eserleri şunlardır: **1.** *Kâne ve yekûnü.* Çeşitli konulara dair makalelerinden oluşan bu eser 1892'de Mısır'da basılmıştır. **2.** *Sülâfetü'n-nedîm fî Münteḫabâti's-Seyyid 'Abdullāh Nedîm.* Kardeşi Abdülfettah ile dostu Mahmud Efendi Vâsıf tarafından edebî yazı, şiir ve hitabelerinden seçilerek hazırlanan bu eserin birinci cüzü 1897'de, ikinci cüzü de 1901 ve 1914'te Mısır'da neşredilmiştir. **3.** *Maḳālât.* Millî, edebî ve felsefî makalelerini ihtiva etmektedir (Mısır 1327). **4.** *el-Mesâmîr.* Abdullah Nedim İstanbul'da iken, II. Abdülhamid'in şeyhi Ebü'l-Hüdâ es-Seyyâdî ile aralarının açılması üzerine adı ge-